

Dobrudža jako „jablko sváru“ mezi Bulharskem a Rumunskem

Canka Amelian¹

Dobrudža as a „bone of contention“ between Bulgaria and Romania

The paper tries to present the origin and development of the Dobrujan question within the framework of the Bulgarian-Romanian relations. The text deals with the historical development of this question during the period after the Russo-Turkish War (1877–1878) until World War II. Attention is also paid to the international context of the Dobrujan issue. In conclusion the focus is on the Treaty of Craiova and its importance for the Bulgarian and Romanian signatories.

KEYWORDS:

Dobruja, Dobrujan question, Bulgaria, Romania, Treaty of Craiova.

ÚVOD

Historické území Dobrudže je poměrně malým regionem v severovýchodní části Balkánského poloostrova a rozprostírá se u černomořského pobřeží podél proudu a jižně od řeky Dunaj. Od druhé poloviny 18. století do poslední rusko-turecké války (1877–1878) došlo na tomto území k bojům v průběhu několika válek mezi Ruskem a Osmanskou říší. Ve srovnání s Makedonií a Thrákií do roku 1878, pokud se pohybuje v balkánském kontextu, se historici, etnografové a diplomatičtí představitelé jiných zemí o Dobrudžu příliš nezajímali. Rovněž z této doby neexistují žádné zřejmě demografické údaje o obyvatelstvu či etnografické charakteristiky osídlení. Velmocí ani sousední země v tomto období nezpochybňovaly historickou, politickou a jazykovou příslušnost Dobrudže k Bulharsku. Mezi Bulhary a Rumuny existovalo porozumění a nevznikaly žádné reálné či potenciální územní spory, stejně tak geopolitická příslušnost, společné pravoslavné křesťanství, intenzivní hospodářské vztahy a zejména díky společným politickým zájmům vůči Osmanské říši panoval mezi těmito dvěma národy pozitivní duch až do roku 1878.

Charakteristickým rysem Dobrudže je velká heterogenita místní populace (Rumuni, Bulhaři, křesťané, muslimové a další etnické a konfesní skupiny). Historicky byla Dobrudža během osmanské nadvlády začleněna do Dunajského vilajetu v rámci Osmanské říše. Dobrudža ve své historii procházela četnými etno-demografickými změnami. Stejně jako v jiných regionech na Balkáně byl osud Dobrudže v 19. století určován hlavně zájmy a rozhodnutími velmocí. Tato nestálost a nestabilita činily z Dobrudže potenciální předmět mezinárodních konfliktů při formování moderních států na Balkáně. Z historických důvodů ale neměla dobrudžská otázka takovou výbušnost jako spory týkající se Makedonie, Thrákie, Kosova a dalších balkánských regionů. Navíc dobrudžská otázka nebyla původně ani tak bulharsko-rumunským

¹ Kontakt: tsankapavlova@gmail.com.

sporem, ale spíše výsledkem geopolitických problémů a výsledkem rozporů mezi velmocemi a jejich rozhodnutími. Příslušnost Dobruďže k bulharskému etnokulturnímu prostoru upevnila rovněž řada důležitých dobových dokumentů — v *Sultánském dekretu o hranicích bulharské pravoslavné diecéze*, či *Sanstefanská mírová smlouva*.

Dobruďžský problém, který se poprvé objevil po podepsání *Berlínské smlouvy* v roce 1878, sehrál ale výraznou úlohu v bulharsko-rumunských vztazích především po druhé balkánské válce a po změně místních hranic. Po roce 1878 si bulharské vlády dlouhou dobu nečinily na severní Dobruďžu nároky, neboť přijaly její ztrátu jako přirozenou cenu za osvobození Bulharska. Až po roce 1913, tj. po druhé balkánské válce, začala bulharská vláda považovat dobu Dobruďžský problém za součást národní otázky. Po celá desetiletí během období 1878–1947 však Rumunsko ani Bulharsko nepředvedly úspěšný model rychlé integrace jižní Dobruďže ke svému státu, a nedokázaly uskutečnit projekty na modernizaci a hospodářský rozvoj regionu, zatímco propagandistická stránka uplatňování územních práv byla stále výraznější.

VZNIK DOBRUĐŽSKÉ OTÁZKY²

Dobruďža je historické území, které je zeměpisně umístěno v jihovýchodní Evropě. Dnes je tento region rozdělen mezi Rumunsko, Bulharsko a Ukrajinu³. Teritorium Dobruďže je na západě ohraničeno dolním tokem Dunaje, na severu dunajskou deltou a na východě Černým mořem. Severní Dobruďža, patřící Rumunsku, je administrativně rozdělena na župy Konstanca⁴ a Tulča. Celková rozloha rumunské Dobruďže činí 15 570 km² a žije zde přibližně jeden milion obyvatel.⁵ Jižní Dobruďža, která patří Bulharsku, zahrnuje Dobričskou a Silisterskou oblast. Toto území má rozlohu 7 565 km² a přibližně 358 tisíc obyvatel.⁶

Pro vznik a vývoj dobuďžské otázky měla zvláštní význam kontrola nad lodní dopravou na dolním toku Dunaje (s ohledem na deltu řeky) a kontrola nad lodní dopravou u černomořského pobřeží. V poslední čtvrtině 19. století přicházely z Londýna a Paříže návrhy na územní rozšíření Rumunska k severnímu Černomoří, dokonce až k bulharskému břehu Dunaje po linii Ruse–Varna a Krymský poloostrov. V období 1768–1856 se území Dobruďže dostalo do epicentra bojů, neboť v této době došlo k pěti rusko-tureckým válkám, přičemž většina z nich byla pro tento region a další části Osmanské říše ničivá. Po každé válce následovalo rozsáhlé vystěhovalectví Bulharů, které dramaticky měnilo tradiční místní populaci, což vedlo k dalším politickým, hospodářským a sídelním transformacím.

2 Uvedené citace neodpovídají citačním pravidlům.

3 Sovětský svaz v roce 1948 anektoval Zmijí ostrov a další ostrůvky u kilijského ramene Dunaje.

4 V textu jsou použity ustálené české zeměpisné názvy.

5 Dobrogea de Nord. Dostupné z: https://ro.wikipedia.org/wiki/Dobrogea_de_Nord. Navštíveno 2. 11. 2019.

6 Южна Добруджа. Dostupné z: https://bg.wikipedia.org/wiki/Южна_Добруджа. Navštíveno 2. 11. 2019.

Rusko-turecké války aktivizovaly vývoj a dozrání národně osvobozeneckých hnutí Bulharů. V průběhu válek se tisíce Dobrudžanů staly dobrovolníky ruské armády. Vítězství Ruska přesvědčilo Bulhary o ruské vojenské převaze v boji proti osmanskému dobyvateli. Vojenská střetnutí, zejména rusko-turecké války v letech 1806–1812 a 1828–1829, vyvolala velké migrační pohyby, které vedly k vážným demografickým změnám. Bulharské obyvatelstvo se stěhovalo na jih za řeku Dunaj nebo do Besarábie, Valašska, na Krym, do Priazovské oblasti, Oděsy apod. V některých případech mírové smlouvy předvíдалy, že dojde k hromadnému vysídlování bulharského obyvatelstva z těchto regionů. Otevření železnice Cernavodă–Konstanca současně způsobilo nárůst počtu řeckého obyvatelstva a dalších přistěhovalců, např. Vlachů, Arménů, Rusů, Židů, německých kolonistů přicházejících z území jižního Ruska (Ionescu 1904: 567–588).⁷

Jistým vyvrcholením dobových válečných kampaní byla Krymská válka (1853–1856). Názory na řešení tzv. *východní otázky* se u jednotlivých velmocí výrazně lišily. Rusko se snažilo posílit svůj vliv v provinciích Osmanské říše, deklarovalo zájem na osvobození balkánského pravoslavného a slovanského obyvatelstva, chtělo získat přístup k nezamrzajícímu moři a upevnit svou pozici vůči západnímu světu. Anglie a Francie, často spolu s Rakouskem-Uherskem, měly zájem na zachování integrity Osmanské říše a na zajištění svého hospodářského a politického vlivu v tureckých provinciích, chtěly získat kontrolu nad Marmarským, Egejským a Středozemním mořem.

Na počátku 50. let 19. století, se ocitl v Dobrudži polský spisovatel a emigrant Michał Czajkowski, jenž byl v té době známý jako Sadik paša. Tuto kontroverzní osobnost vyslal v roce 1841 do Istanbulu Adam Jerzy Czartoryski — vůdce polského protiruského hnutí — jež působil z pařížského exilu. Czartoryski pověřil Sadika pašu, aby v turecké armádě vytvořil kozácký pluk, který se s cílem osvobodit Polsko zúčastní války proti Rusku. Za tímto účelem Sadik paša pobýval také v Dobrudži, aby mohl sjednotit kozácké odštěpence i zástupce dalších křesťanských národů (zejména Bulhary). Podle jeho zpráv obývalo severní Dobrudžu 25–30 tisíc Rumunů, přičemž tvořili největší křesťanskou skupinu.⁸

Po vypuknutí Velké východní krize⁹ v létě 1875 se v západní Evropě začaly objevovat projekty nabízející možná řešení konfliktu a prohlubujících se národních rozporů

7 Tento zesílený proces depopulace zapůsobil na budoucího maršála Helmutha von Moltke, který navštívil Dobrudžu v období 1836–1839 a definoval ji jako „*neskutečnou poušť, která snad ani nemůže v srdci Evropy existovat*“ a jako oblast, kde se „*Rumuni počtem obyvatelstva řadili na druhé místo za Tatary a před Bulhary a Turky*“. Tento fenomén však lze vysvětlit procesy, které se zde odehrály v důsledku válek a dalších událostí. Výrok Helmutha von Moltke svědčil o nedostatku jeho znalostí regionu.

8 Tyto údaje Sadik paša uvedl, aniž by kriticky pracoval se získanými informacemi a analyzoval složité demografické procesy, k nimž došlo zejména v posledních desetiletích v Dobrudži v důsledku válek a hromadného vysídlování Bulharů.

9 Velká východní krize je souhrn historických událostí (např. vojenská střetnutí, vzpoury, mírová vyjednávání a vyhlášení nezávislosti několika států na Balkánském poloostrově), ke kterým došlo mezi lety 1875–1878. Tuto krizi ukončil Berlínský kongres.

a bojů za národní osvobození. Závěrem mnoha z nich bylo, že na Balkáně není možné zachovat teritoriální *status quo*, a proto bylo třeba vytyčit nové vyhovující státní hranice. V roce 1875 byla v Paříži vydána anonymním autorem brožura *L'Orient devant l'alliance de la paix ou la Russie à Constantinople* (Orient před mírovým spojenectvím aneb Rusko v Konstantinopoli). V ní se nabízely dvě možné alternativy přetvoření Balkánu — v případě války Ruska s Osmanskou říší, nebo bez války. Jestliže by nastala válka mezi Ruskem a Osmanskou říší, mělo dojít k následujícím změnám: a) Rusko mělo anektovat Rumunsko (Moldavsko a Valašsko), Thrákii a Rumelii, b) Rakousko-Uhersko mělo získat Bosnu a Hercegovinu, avšak bylo by lepší, aby obě provincie byly připojeny k Srbsku a Černé Hoře, c) Srbsko a Černá Hora se měly stát nezávislými a neutrálními, d) Řecko mělo získat Makedonii, Thesálii a Albánii, e) Egypt se měl stát královstvím (Djuvara 1914: 422).

Na své cestě na nadcházející konferenci v Cařihradě se anglický zástupce lord Salisbury setkal dne 23. listopadu 1876 v Berlíně s německým kancléřem Ottou von Bismarckem. Podle Bismarcka byl rozpad Osmanské říše nevyhnutelný, a proto Bismarck seznámil lorda Salisburyho se svým plánem rozdělení evropského Turecka. Jeho návrh obsahoval následující základní body: a) Rakousko-Uhersko mělo získat Bosnu a Hercegovinu, b) Bulharsko mělo připadnout Rusku, c) Anglie měla získat Egypt, d) Cařihrad s částí svého přilehlého území měl zůstat v Osmanské říši, e) zbývající část evropského Turecka měla připadnout Řecku (Христов 1968: 61–62).

Bismarckův plán nepředpokládal vytvoření samostatného bulharského státu. Nové hranice plánované kancléřem nebyly však zcela jasné, nebylo zřejmé, zda se pod pojmem Bulharsko rozumělo pouze severní Bulharsko, či to znamenalo celé Bulharsko (historické území Moesie, Thrákie a Makedonie). Nicméně Bismarck výslovně poznamenal, že vše, co nemělo připadnout Rakousku-Uhersku a Rusku, mělo být připojeno k Řecku, a proto lze předpokládat, že se oblast Makedonie, Thrákie a Albánie měly stát součástí řeckého státu (Йорданов 2017: 59).

První tajná dohoda byla podepsána v Zákupcích v červenci 1876. V ní se předpokládalo vrácení jižní Besarábie Rusku a Rakousko-Uhersko mohlo okupovat Bosnu a Hercegovinu. Ačkoliv se v bilaterálních rusko-rumunských vztazích Petrohrad na podzim roku 1876 vyhýbal uplatňování nároku na jižní Besarábii, kníže Alexandr Gorčakov v květnu 1877 již neskrýval, že její návrat až k severní části Dunaje bude jednou z podmínek pro uzavření míru s Tureckem. Na oplátku mělo Rumunsko získat část území Dobrudže. O několik měsíců dříve podobnou informaci obdržela Bukurešť od některých evropských hlavních měst, kde již nebyly ruské plány tajemstvím. Během války byl rumunský předseda vlády Ion C. Brătianu ujišťován ruským hlavním velitelstvím o nevyhnutelnosti výměny tohoto území osídleného Bulhary.

Zájem o východní otázku se zintenzívnil po jaře a létě roku 1876 — po dubnovém povstání v Bulharsku 30. května 1876 a po již započaté válce Srbska a Černé Hory proti osmanskému Turecku. To vše se prolínalo s převrácením Mladoturků, v jejichž čele stál Ahmed Šefik Midhat Paša. Diplomatická úsilí (na cařihradské a londýnské konferenci) velmocí o vyřešení východní otázky a problému Osmanské říše byla neúspěšná. To vedlo k následné rusko-turecké válce v letech 1877–1878.

Až do tohoto konfliktu se neobjevovaly námitky proti příslušnosti Dobrudže k budoucímu nezávislému Bulharsku (v případě jeho reálného vzniku). Dobrudža byla

součástí bulharského exarchátu z roku 1870, jenž vznikl se souhlasem Osmanské říše, západoevropských velmocí i Konstantinopolského patriarchátu. Podle sultánského dekretu, tureckého sultána Abdülazize z 28. února 1870, o organizaci bulharského exarchátu (nejvyšší národní organizace bulharské pravoslavné církve) a podle rozhodnutí cařihradské velvyslancecké konference z let 1876–1877 bulharské země zahrnovaly celou Dobrudžu až po ústí Dunaje. V této věci ani jedna strana nevznesla žádné námitky (Цанков-Дерижан 1940: 9). Tak bulharská církev duchovně řídila do poloviny 70. let 19. století 416 tisíc rodin a sjednocovala osmnáct eparchií — podunajské Bulharsko (a severní a jižní Dobrudžu), Thrákii a Makedonii.

Důležitým rysem všech území spadajících pod hranice bulharského exarchátu bylo, že zde kromě církevně-křesťanské činnosti existovaly také bulharské školy, společenská střediska a další specifické bulharské veřejné i vzdělávací instituce apod. Stanovisko týkající se hranic budoucích nezávislých balkánských států bylo zachováno také v předvečer a po rusko-turecké válce 1877–1878. Během konference v Zákupcích (červen 1876) bylo mezi carem Alexandrem II. a Františkem Josefem dosaženo dohody „o umožnění rozvoje různých národností... v rámci jejich přirozených hranic“, jejichž racionálním výsledkem bylo „vytvoření malých nezávislých států v rámci územních hranic definovaných pro celou jejich historii“ (Рачева 2016: 16). Stejně dohody byly uzavřeny i na následných mezinárodních konferencích, na kterých se projednávaly hranice a osud Balkánu.

V období 1850–1865 obýval Dobrudžu pouze malý počet Rumunů, a to jen na dunajském pobřeží. Bulharsky hovořící etnikum tu tvořilo většinu osídlení, poté, co se Tulča stala sídlem celého sandžaku a nahradila turecké středisko Babadag, převážila bulharská identita obyvatel. V roce 1856 francouzský lékař Camille Allard napsal, že Rumuni skrývají svou národnost a vydávají se za Bulhary.¹⁰ Zároveň se v letech hlavního rozvoje bulharského obrození stalo území pozdějšího Rumunska, díky svému příznivějšímu postavení v rámci Osmanské říše, centrem bulharské emigrace bojující za národní osvobození, při faktické blahosklonnosti rumunských úřadů.

Rumunsko se po dohodě s Ruskem v dubnu 1877 rozhodlo k účasti na poslední rusko-turecké válce (1877–1878) a dva rumunské armádní sbory bojovaly na bulharské půdě pod velením ruského vojenského štábu. Účast Rumunska v rusko-turecké válce vstoupila do jeho historie jako rumunská válka za nezávislost, neboť během války a díky následným mírovým dohodám (*Sanstefanská* a *Berlínská*) dosáhlo skutečné nezávislosti na Osmanské říši.

Ukončení rusko-turecké války však přineslo zásadní změny. Preliminární *Sanstefanská mírová smlouva* stanovila, že severní Dobrudža případně Rumunsku (spojenci Ruska), přičemž Rumunsko mělo Rusku předat jako kompenzaci Besarábii, kterou ruská říše ztratila po porážce v krymské válce. Již v předvečer uzavření mírové dohody 46 členů rumunské poslanecké sněmovny (na zasedání ze dne 7. února 1878) hlasovalo proti vstupu do „*krajiny obývané národy cizího původu*“ (tj. do Dobrudži). Ru-

10 V roce 1865 německý cestovatel Carl Peters spočítal, že v Dobrudži žilo 160 tisíc obyvatel, z čehož 12 tisíc tvořilo rumunské obyvatelstvo. Allardovo prohlášení bylo také potvrzeno rumunským geografem a etnologem Grigorem Dănescem, který řekl, že Rumuni o sobě skutečně tvrdí, že jsou Bulhaři, aby se tak chránili před Turky (Петров 1994: 322).

munský tisk (*Steaua României* ze dne 8. února 1878) zdůraznil, že Rumunsko „nemá co pohledávat na území cizího etnika“. Rumunské protesty a nesouhlas s připojením oblasti byly v té době výsledkem zohlednění historického vývoje a zároveň reálným pohledem na budoucí ohrožení dobrých bulharsko-rumunských vztahů. Současně je třeba mít na paměti, že za některými protesty se ukrývala diplomatická hra: zabránit plánované výměně území prostřednictvím rozhodného odmítnutí Dobruďže. Rumunsko nechtělo předat Rusku jižní Besarábii (tzv. Budžak), která byla v Rumunsku považována za mnohem cennější a ekonomicky výhodnější než Dobruďža.

Bulharský etnický prvek totiž ve většině Dobruďži dominoval. V polovině 19. století se stalo důležitým centrem Dobruďže město Tulča. V roce 1849 zde byl postaven důležitý bulharský pravoslavný kostel, v roce 1860 byla otevřena škola již s oddělenými třídami, působila tu řada bulharských intelektuálů vč. Vasila Levského atd. (Марков 1917a: 59–84). Oproti tomu reálné rumunskojazyčné osídlení v této oblasti tehdy tvořili sedmihradští pastýři, kteří sem dočasně přicházeli se svými stády na pastvu (zimní pastva), a početně nevýrazní rumunští rolníci, kteří kvůli nesnesitelným životním podmínkám ze své vlasti prchali do Dobruďže.

Následující konference v Berlíně v létě roku 1878 za účasti evropských velmocí rozhodla o tom, že Bulhary zcela či zčásti osídlené území bude rozděleno do pěti různých oblastí: a) vazalské Bulharské knížectví (zahrnující sofijskou oblast, Moesii a jižní Dobruďžu, b) autonomní oblast Východní Rumelie (severní Thrákie), c) území vracející se sultánovi (Makedonie a drinopolská Thrákie), d) severní Dobruďža, kterou získalo Rumunsko „na sto let“ výměnou za Besarábii, již odstoupila Bukurešť Rusku, e) Pomoraví a oblast Niše připojené k Srbsku (jako kompenzace za Rašku, která zůstala Osmanské říši — viz Константинов 2001: 83).

Berlínská dohoda potvrdila doložky *Sanstefanské mírové smlouvy* týkající se severní Dobruďže. Hranice mezi Bulharskem a Rumunskem v Dobruďži je tu definována takto: „Opustí mořský břeh u Mankalye¹¹ a sledujíc jižní hranice tulčského sandžaku dosáhne Dunaje nad Rasovem.“ (Генов 1940: 225). Jižní Besarábie (zahrnující župy Cahul, Ismail, Cetatea Albă), která se na základě pařížské mírové konference v roce 1856 stala součástí Moldavského knížectví, byla navrácena ruskému carovi. Rusko pak předalo Rumunsku severní Dobruďžu. Na bulharském území zůstala Konstanca, neboť rumunské přístavy Brăila a Galac byly určeny pro námořní plavidla a umožňovaly vyplutí na Černé moře. Při pozdějším projednávání byla Konstanca připojena k Rumunsku. V rumunském prostředí se okamžitě začaly objevovat pochyby kolem připojení severní Dobruďže. Noviny *Steaua României* ze dne 26. června 1878 znovu uvedly důvody, proč by Rumunsko nemělo přijmout Dobruďžu, přičemž zdůraznily, že „Dobruďža není geograficky ani etnograficky součástí naší (rumunské) země a že Rumunsko nemá na tuto oblast žádné historické právo nebo alespoň právo na dobytí tohoto území“. Jádrem problému se stalo právě území Dobruďže (Борлаков 1918). Vláda v Rumunsku zpočátku nepřijala rozhodnutí Berlínské mezinárodní smlouvy o odebrání Besarábie a připojení severní Dobruďže, neboť věděla, že by to vážně zkomplikovalo vztahy s Bulharským knížectvím. Rumunské národní aspirace totiž nesměřovaly na jih či východ, nýbrž k Rakousku-Uhersku (Sedmihradsko) a k Besarábii (Николов 1918). Ná-

11 Mankalya je turecký název pro dnešní rumunské město Mangalii.

sledovalo definitivní rozdělení Dobrudže. Severní část teritoria (rozloha 15 800 km²) byla postoupena Rumunsku a jižní část (rozloha 7 600 km²) zůstala v hranicích nově zřízeného Bulharského knížectví (Георгиев 1962: 10). Rusko nesmělo vlastnit teritoria jižně od delty Dunaje a mít bezprostřední hranici s Bulharskem.

Rumunská vláda a veřejnost se proti výměně Dobrudže za Besarábii razantně postavila a vláda prohlásila, že nechce severní Dobrudžu, neboť ji považuje za bulharské území, zatímco Besarábie byla pokládána za rumunskou. Rumunský předseda vlády Ion C. Brătianu prohlásil, že jejich etnickou hranici tvoří Dunaj a „*vůbec nemůže být řeč o tom, že bychom měli přijmout severní Dobrudžu, kde Rumuni nežijí. Bulharská Dobrudža se stala obětí zájmů politických sil*“ (Константинов 2001: 84). Stížnosti Rumunů proti připojení Dobrudže neustále pokračovaly. Vláda byla prostřednictvím svých zástupců přinucena tento projekt velmocí nenaplnit. V červnu 1878 při zahájení Berlínského kongresu předseda vlády Ion C. Brătianu a ministr zahraničních věcí Mihail Kogălniceanu předložili zvláštní memorandum, v němž byly uvedeny rumunské protesty proti ruským záměrům ve vztahu k Besarábii, a prohlásili, že uplatňují nároky pouze k ústí Dunaje a k Hačímu ostrovu. O Dobrudži vůbec nepadla zmínka (Дякович 1917: 378). Rumunský tisk nadále odmítal přijetí této oblasti, přičemž tvrdil, že netvoří součást rumunského území z geografických, etnických ani historických důvodů. Zdůrazňovalo se, že severní Dobrudža by byla pro Rumunsko velkou zátěží, nebo by vyžadovala obrovské finanční prostředky, a že by to byla „*otevřená rána, motiv nesouhlasu mezi Rumunskem a Bulharskem*“. „*Toto bude neustále a nepřetržitě využíváno těmi, kteří mají zájem vyvolávat spory*“, napsaly 5. července noviny *Steaua României*. Uzavřely článek větou: „*Zůstaňme, jak praví přísloví: Chudí, ale čestní.*“ (podle Попов 1991: 61). Rovněž noviny *Timpul* tvrdily, že celé Rumunsko je proti přijetí problematičké oblasti a prohlásily, že „*nepřijímá Dobrudžu ze žádného motivu a bez důvodu.*“¹² Zasedání senátu a parlamentu v Bukurešti probíhala na podzim roku 1878 velmi složitě.¹³

V Rumunsku sice došlo k vyostření protiruských nálad, ale realističtější politici i rumunský král však chápali potenciální význam Dobrudže pro Rumunsko. Rumunské noviny *Pressa* napsaly, že M. Kogălniceanu shromažďuje na ministerstvu statistické údaje o Dobrudži, o její hodnotě v porovnání s Besarábii. Studuje výhody této výměny obou území a znamená to, že je v zásadě tato výměna přijatelná (citováno podle Марков 1917b).

Po roce 1878 se Dobrudža stala jakousi laboratoří rumunské správy, což v důsledku znamenalo, že rumunská vláda věnovala obrovské finanční a lidské zdroje na rozvoj této přímořské části Rumunska (Ardeleanu 2016: 144). Rumunsko využilo nejednotnost bulharského etnického území a na Berlínském kongresu požadovalo, aby se hranice s Bulharskem posunula dále na jih a zahrnula nejen město Mangalii (proběhlo), ale dokonce i Silistru (nerealizováno). Dobrudža se tedy stala součástí Rumunska. Koneckonců rumunský kníže Carol I. dne 14. listopadu 1878, kdy rumunské jednotky měly vstoupit do severní a centrální Dobrudže, poslal dobrudžskému obyvatelstvu manifest (nejen v rumunském, ale i v bulharském jazyce). V něm se říká: „*S Berlínskou*

12 Timpul č. 153, 14. 7. 1878.

13 Nikoli bez důvodu je rumunský historik Nicolae Iorga definoval jako „dramatické“ (Iorga 1939: 233).

dohodou evropské velmoci připojily vaši vlast k Rumunsku. Nevstoupíme k vašim hranicím definovaných Evropou jako dobyvatelé." Vzhledem ke strategickému významu oblasti si ale rumunská vláda od samého počátku stanovila za cíl toto území co nejdříve rumunizovat. Dobrudža jako geografický „koridor“ spojující Balkánský poloostrov se zeměmi severně od Dunaje a Černého moře se stala součástí rumunského státu na základě nikoliv vlastní vůle místního obyvatelstva, nýbrž jako výsledek diplomatických jednání zahraničních představitelů.

DOBRUDŽSKÁ OTÁZKA OD RUSKO-TURECKÉ VÁLKY – (1877-1878) AŽ DO DRUHÉ BALKÁNSKÉ VÁLKY (1913)

Připojení severní Dobrudže k Rumunsku probíhalo obtížně a problematičtě. Bylo provedeno sčítání lidu, avšak získané údaje neuspokojovaly ruskou ani rumunskou stranu. Census v tulčském sandžaku měl přesvědčit Rumunsko o přednostech a výhodách této oblasti. Rovněž Rakousko-Uhersko zde sledovalo své zájmy, usilovalo o to, aby Rumunsko přijalo severní Dobrudžu mírovou cestou, protože tím by se odvrátila pozornost rumunských politiků a veřejnosti od Sedmihradska. Mezi ruskou prozatímní vládou a rumunskými zástupci probíhala dlouhodobá jednání o předání jižní Besarábie a severní Dobrudže. Dne 13. listopadu 1878 Rusko udělilo povolení k okupaci severní Dobrudže. Dne 14. listopadu překročila Dunaj dvanáctitisícová armáda doprovázená představiteli státní správy. V Tulči a na dalších místech byla přislíbena rovnoprávnost všech národností, respekt k jejich zájmům a k náboženství. Když se zástupci vlády přesvědčili, že není ohrožen pořádek, velká část vojenských sil se vrátila zpět za Dunaj (Angelesco 1907: 41).

Na rozdíl od očekávání rumunské vlády projevilo bulharské obyvatelstvo při vítání rumunské armády a správy značnou pasivitu. Bulhaři dali najevo svůj negativní postoj, avšak neporušili veřejný pořádek. Od této chvíle se vztahy Rumunů a Bulharů začaly vyostřovat, což bylo vyvolané jak nově nastolenými poměry a dalším vývojem v oblasti, tak i „*vzestupem etnického nacionalismu a zásahem velmocí na konci 19. a začátkem 20. století.*“¹⁴

Dne 14. listopadu 1878 byl vydán manifest knížete Carola I. týkající se připojení Dobrudže k Rumunsku. V něm se hlásalo, že Dobrudža již v dávné minulosti patřila Mirceovi I. Starému a Štěpánovi III. Velikému, a proto je starobylo rumunskou oblastí. Dalo by se však říct, že vzdělaní lidé v Rumunsku v dané době nepovažovali přijetí Dobrudže za perspektivní, a to především kvůli jejímu bulharskému charakteru. O 25 let později rumunský časopis *Sămănătorul* napsal: „*Dobrudža byla pro nás překvapením. Nebyla zahrnuta do programu našich územních nároků. Vůbec jsme ji nezkoumali a nepřipravili jsme se na ni...*“¹⁵ Po manifestu, který byl uveřejněn také v bulharštině, se kníže Carol I., doprovázený rumunským ministrem vnitra Mihaiem Kogălniceanem, ministrem války plukovníkem Leccou a galackým metropolitou Iosifem, vydal

14 Нягулов, Б. Румъниците и Румъния в българската книжнина 1878–1889. <http://balkan-sbg.eu/bg/content/b-identichnosti/492-rumantzite/html>. Navštíveno 27. 3. 2020.

15 Sămănătorul, č. 49, București: 7. 12. 1903, s. 773–774.

16. (28.) října 1879 na cestu do Dobruďže. Nejprve navštívili Tulču, aby položili základy pro výstavbu „památníku připojení Dobruďže“.

Bulhaři v Tulči byli podrobeni nové zkoušce ze strany rumunských státníků. Dne 18. (30.) října 1879 Carol I. pozval zástupce cizích států a pod záminkou konání liturgie vstoupil společně s ministry do bulharského kostela Sv. velkomučedníka Jiřího a zde přinutil shromážděné zástupce duchovenstva k uznání rumunské církevní vlády a jurisdikce. Mezi Bulhary nastal zmatek, bylo uzavřeno tržiště, církevní rada svolala schůzi a obyvatelstvo pobouřené svatokrádeží začalo protestovat. Ke Kogălniceanovi byla vyslána delegace ze správní rady církve, která prohlásila, že Bulhaři neuznají jiného hierarchu, neboť měli svého vlastního dorostoločervenského metropolitu. Kogălniceanu odmítl podle čl. 46 *Berlínské smlouvy* zachování existující církevní hierarchie v Dobruďži. Tvrdil, že nemůže existovat více než jedna pravoslavná církev. „*Komu se to nelíbí, tam je Bulharsko, ať si jde.*“ (Марков 1917b: 14).

S přihlédnutím k realitě etnického charakteru severní Dobruďže byly rumunské orgány přesvědčeny, že tato oblast může být pohlcena rumunským státem jen cestou její rumunizace. V roce 1882 rumunský ministr Kogălniceanu prohlásil: „*Náš zájem nám diktuje se zde usídlit a dát tomuto území rumunský charakter, duši a vědomí... Musíme však začít za jakoukoli cenu rumunizovat místní obyvatelstvo.*“ (Roman 1905: 28–31).

Rumunská vláda byla v převážně nerumunské Dobruďži přinucena zavést vládní režim s omezenými občanskými právy. Do jara roku 1880 zde vládla armáda, poté byla jmenována rumunská administrativa, která z místní správy zcela vyloučila bulharské úředníky. Jiné nerumunské národnosti (Tataři, Turci, Řekové a další) byly tolerovány a stavěny do opozice proti Bulharům. V březnu 1889 přijal rumunský parlament *Zákon o Dobruďži* (též známý jako *Ústava o Dobruďži*), který zde zavedl civilní správu, jež fungovala do roku 1908. Dobruďžané byli zbaveni hlasovacích práv a byla jim uložena řada dalších omezení, která se měla vztahovat také na Rumuny, kteří se sem nově přistěhují. Tato opatření vyvolala nespokojenost mezi politiky a publicisty.¹⁶

Velmi podstatnou otázkou bylo přesné vymezení hranice s Bulharským knížectvím. Po přijetí demarkační linie musela být hranice stanovena evropskou komisí. Dne 23. října 1879 bylo v Cařihradě zahájeno zasedání mezinárodní komise. Následně Rumunsko obsadilo pahorek Arab-tabiu a některé bulharské vesnice, aby donutilo velmoci vyřešit problém ve svůj prospěch. Tento čin napjal vztahy mezi Bulharskem a Rumunskem a v Evropě vyvolal nepříznivé ohlasy. Ruský ministr zahraničí protestoval u rumunského velvyslance v Petrohradě. Jeho postoj byl kategorický a Rusko trvalo na tom, že Rumunsko by si nemělo dělat iluze, že mu bude postoupena Arab-tabia a lokalita kolem města Silistra. Ruská vláda přikázala veliteli ruských vojsk v Bulharsku, aby přemístil jednotky ze severovýchodního Bulharska a jižní Dobruďže k Silistře. Jejich úkolem bylo zatlačit rumunské jednotky, pokud by se obsazených míst nevzdaly (Попов 1991: 75).

Již v prvních letech provedly rumunské úřady sčítání lidu, ale výsledky neuveřejnily. V červenci 1896 noviny *Constanța* zveřejnily statistické údaje, podle kterých počet

16 Viz např. poněkud propagandisticky laděný tisk ve francouzštině *La question bulgare et les États balkaniques*. Sofia: Imprimerie de l'état, 1919, s. 97.

Bulharů žijících v župě Tulča činil 39 492 a v župě Konstanca 10 876, celkový počet tedy činil 50 368 osob.¹⁷ Bulharských publikací o etnografickém obrazu severní Dobruďže mnoho neexistovalo. Až po osmnácti letech rumunské správy navštívil Dobruďžu bulharský vědec Anastas Iširkov. Ve svém článku napsal, že Bulharů „není méně než 35 tisíc, ale ne více než 45 tisíc“. Další bulharský vědec prof. Ljubomir Miletič v roce 1902 předpokládal, že v této oblasti nežije více než 50 tisíc Bulharů (Иширков 1917).

Teze o etnickém složení jižní Dobruďže se později stala jedním z prvků rumunské propagandy. Ve skutečnosti v roce 1910 proběhlo v Bulharsku další sčítání lidu v plném souladu s tehdejšími požadavky mezinárodní úmluvy o shromažďování statistických údajů. Dle tohoto censu tvořilo bulharské obyvatelstvo 47,6 % obyvatel jižní Dobruďže, 37,8 % — Turci a Tataři, 2,3 % — Rumuni a 12,35 % — další národnosti. Rumunské obyvatelstvo v jižní Dobruďži představovali hlavně uprchlíci z Valašska, kteří se usadili ve druhé polovině 19. století především v oblasti města Tutrakan.¹⁸

V květnu 1913 získalo Rumunsko na konferenci v Petrohradě město Silistru a jeho okolí v okruhu 3 km. Krátce nato, v srpnu téhož roku, po porážce ve druhé balkánské válce ztratilo Bulharsko *Bukureštskou smlouvou* jižní Dobruďžu, a to ve prospěch Rumunska, které ji pouze okupovalo, avšak oficiálně zcela neanektovalo. Do roku 1909 neměla Dobruďža žádný politický status. Rumunská vláda a armáda neuznávaly dobudžské obyvatele za plnohodnotné „rumunské“ občany, ale pouze za místní „dobudžské občany“ (Петров 1994: 337). Rumunská administrativa se snažila donutit Bulhary opustit toto území, aby tím snížila jejich vedoucí úlohu v životě této oblasti. Podpora kolonizace začala mít své výsledky, avšak stále nezměnila poměr sil mezi různými etnickými skupinami. Početní převaha Bulharů nad Rumuny a jinými národnostmi a bulharský charakter severní Dobruďže byly až do počátku 20. století potvrzovány řadou rumunských zdrojů.

Téměř do konce 19. století v rumunské historiografii neexistovaly studie o rumunské správě zavedené v severní Dobruďži, ale ani o politice prováděné vůči bulharské populaci. Rumunští autoři se během tohoto období snažili dokázat, že Dobruďža byla řízena v duchu politiky západoevropských zemí a že zde probíhaly civilizační mise kulturně znevýhodněných národností. Prostřednictvím zvláštních právních opatření a s pomocí správy, zejména ze strany oblastních správců a starostů, začalo osídlování Dobruďže kolonisty — Rumuny z Valašska, Moldavska a ze Sedmihradska (Ionescu 1903: 256). V krátké době byly uzavřeny bulharské školy, bulharské pravoslavné chrámy a společenská střediska. Tyto akce probíhaly v duchu rumunských zákonů a ústavy. Až do roku 1913 však Bulhaři v severní Dobruďži slavili Den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje 11. května (Колев 2005: 172–174). Významná opatření byla také prováděna v oblasti agrárních vztahů. Jejich cílem bylo pro přicházející etnické Rumuny vytvořit rozsáhlý pozemkový fond.

*

17 Constanța, č. 171, 28. 6. 1896.

18 Oficiální výsledky sčítání byly uveřejněny až se značným zpožděním: *Общи резултати от преброяването на населението в царство България на 31 декември 1910г.*, София, 1921, s. 46, 50, 70.

V prvních dvou desetiletích po osvobození se Bulharsko bezpochyby smířilo se ztrátou severní Dobrudže a nenastolilo otázku Bulharů ve Valašsku a Moldavsku. Reálně v Bulharsku vyvstala dobrudžská otázka až poté, co začal rumunský stát po roce 1895 požadovat celé území Dobrudže. V období 1878–1913 se v rumunských publikacích nepoužíval upřesňující název „severní Dobrudža“, ale pouze „Dobrudža“. Po událostech v létě roku 1913 se začal používat v řadě rumunských periodik název „Cadrilater“ (čtyřúhelník) pro jižní Dobrudžu. Teritoriální rozsah Cadrilateru zahrnoval území čtyřúhelníku mezi městy Ruse, Šumen, Varna a Silistra.

Po vypuknutí balkánské války (1912–1913) Rumunsko prohlásilo, že má nárok na kompenzaci své neutrality vůči Turecku na úkor ostatních válčících balkánských národů. Po skončení války Rumunsko kategoricky nastolilo otázku získání některých území v Bulharsku. Rumunsko požadovalo minimálně hranici podél linie Silistra–Kavarna a maximálně Tutrakan–Balčik. Rumunská armáda vstoupila 29. června 1913 do nechráněného severního Bulharska a postoupila až do okolí Sofie. Bulharsko bylo přinuceno 23. července 1913 podepsat *Bukureštskou mírovou smlouvu*, která historicky a etnicky uspokojovala nároky Rumunska na jižní Dobrudžu. Nová bulharsko-rumunská hranice podle této smlouvy začíná u břehu Dunaje (14 km západně od města Tutrakan) a končí na pobřeží Černého moře (12 km jihozápadně od Balčiku). Od Bulharska bylo odtrženo území o rozloze 7525 km²: Silistra, Tervel, Tutrakan, Balčik a Dobrič. Bulharsko ztratilo 5 velkých měst a 389 vesnic v oblasti Tutrakanu, Silistry, Tervelu, Dobriči a Balčiku.¹⁹

Původní teritoriální *status quo*, který si rumunská vláda v minulosti mnohokrát udržela, se nyní v důsledku nepřátelství zásadně změnil. Z tohoto hlediska bylo pro urovnání rumunsko-bulharského sporu o vymezení hranice v Dobrudži obzvláště důležité politické vedení Bukurešti, neboť dvoustranná jednání, aniž by byla přerušována, se ukázala jako neúčinná.

Hledání přijatelného řešení pro Rumunsko v jeho územním sporu s Bulharskem bylo nejvýznamnější aktivitou rumunské diplomacie během mírové konference v Londýně. Rumunsko-bulharský svár byl důležitý nejen pro tyto dvě země, ale také pro mocnosti, zejména pro Rusko a Rakousko-Uhersko, které byly členy nepřátelských politicko-vojenských aliancí, což vedlo k formulaci různých pozic. Hájení parciálních zájmů jednotlivých mocností teritoriální spor mezi Rumunskem a Bulharskem jen prohlubovalo. Po skončení druhé balkánské války tak byly vztahy mezi oběma zeměmi velmi napjaté. Bulharsko a Rumunsko nebyly schopné najít konsensus v teritoriálních ani v menšinových otázkách, což vedlo k dalšímu nepřátelství a ke konfliktům.

Rumunsko na základě *Bukureštské mírové smlouvy* na Bulharsku získalo 8,3 % orné půdy (v jižní Dobrudži to tvořilo 68,3 % využívané půdy). Okres Varna se kvůli oddělení Balčiku, Dobriče a Kurgbunaruru zmenšil a tyto části byly přičleněny k rumunskému teritoriu. Část vesnic v této oblasti byla rozdělena procházející hraniční linií, přičemž většina vesnic zůstala v Bulharsku, ale pole k nim náležející ležela v Rumunsku.²⁰ Bulharský stát neprovedl evakuaci obyvatelstva, zásob obilí, hospodářských zvířat, zboží atd. Vše zkonfiskoval rumunský stát.

19 Detailnější informace o celé problematice přináší speciální sborník: *Букурещкият договор и съдбата на Южна Добруджа*. Сборник с изследвания. Добрич, 1994.

20 *Важно за добροжанци*. Варненски окръжен вестник, č. 11, 20. 5. 1914, s. 6.

Jižní Dobruďza ale byla mimořádnou zemědělskou oblastí. Využitelná půda dosahovala plochy 664 088 ha, což tvořilo 88 % celkové rozlohy regionu a jižní Dobruďza měla pro bulharské zemědělství velký význam. Pro Rumunsko tolik důležitá nebyla, neboť disponovalo jinými rozsáhlými plochami kvalitní orné půdy (Цанков-Дерижан 1940: 10).

Tato oblast byla schopna vyprodukovat 15 % celkové produkce obilí v zemi. V roce 1878, kdy byla jižní Dobruďza součástí Bulharského knížectví, žilo na tomto území obyvatelstvo různých národností, kromě Bulharů a Turků také dunajští Tataři, Rusové, Řekové, Arméni, Židé, Gagauzové, Romové a další.

V jižní Dobruďzi byla rozvinutá i vzdělávací a kulturní infrastruktura. Během školního roku 1911–1912 tam fungovalo 276 bulharských škol s 584 učiteli a s 21 951 studenty, dále 80 bulharských kostelů a množství společenských středisek. Prvním úkolem Rumunů po obsazení jižní Dobruďže bylo uzavření všech bulharských škol a jejich nahrazení rumunskými. Propuštěno bylo i bulharské duchovenstvo.²¹

Na základě zkušeností získaných v severní Dobruďzi začaly rumunské úřady v jižní části proces rumunizace urychlovat. Již na začátku roku 1914 bylo mnoho bulharských učitelů, pod pohrůžkou násilí, vyhnáno. Dne 1. dubna vstoupil v platnost *Zákon o organizaci Nové Dobruďže*.²² Podle tohoto zákona se venkovské nemovitosti zabavily každému, kdo nepřijal rumunské občanství; zákon dále vyžadoval přítomnost rumunského úředníka nebo policisty na jakémkoli shromáždění (s pravomocí toto shromáždění podle vlastního uvážení rozpustit); vytváření sdružení bylo komplikované a reálně zakázané; školní rady bulharských škol byly rozpuštěny a soukromé školy mohly existovat pouze pod kontrolou rumunského ministerstva školství. V jižní Dobruďzi bylo rovněž zapotřebí vybudovat nové sociálně-ekonomické a vlastnické vztahy. Rumunsko prohlásilo toto území za státní majetek, a tak bylo pozemkové vlastnictví obyvatel jižní Dobruďže zabaveno rumunskými úřady. Cílem bylo, aby vlastníci zaplatili za tuto půdu nebo se vzdali její třetiny a též vytvoření rozsáhlého pozemkového fondu zemědělské půdy, který měl být poskytnut rumunským kolonistům.²³ Při připojování oblasti zároveň docházelo k vysídlování místního bulharského i tureckého obyvatelstva. Rumunský vědec George Ungureanu, citující dokumenty Vojenského archivu Rumunska, uvedl, že v roce 1913 opustilo toto území 14 tisíc dobrudžských Bulharů (Ungureanu 2005: 23).

DOBRUĐŽSKÁ OTÁZKA V LETECH 1913–1940 A JEJÍ VYŘEŠENÍ

V období 1913–1940 probíhaly v jižní Dobruďzi procesy, jež můžeme označit jako rumunizace. Rumunská vláda je chápala jako soubor činností, které mají vstřípit místnímu obyvatelstvu rumunskou kulturu a jazyk a formovat rumunskou identitu u příslušníků různých národností. Tato tendence byla v rumunské vnitřní politice

21 *Букурещкият договор и съдбата на Южна Добруджа*. Добрич, 1994, s. 127.

22 Nová Dobruďza (rumunsky: Dobrogea Nouă) je název, kterým Rumuni označovali jižní Dobruďžu.

23 *Букурещкият договор и съдбата на Южна Добруджа*. Добрич, 1994, s. 127.

umocněna také značnými územními zisky po druhé balkánské válce, ale zejména po první světové válce.

Dne 5. září 1940 se v Rumunsku dostal k moci generál Ion Antonescu a následujícího dne, 6. září, se král Carol II. vzdal trůnu ve prospěch korunního prince Mihaie (Michala). Na základě dohody z 22. srpna Rumunsko souhlasilo s postoupením území o rozloze 7 696 km² (Попов 1993: 366). Tato jednání s Maďarskem a Bulharskem byla kvůli nerealistickému stanovisku Rumunska velmi obtížná (Константинов 2001: 245).

Za podpory Německa a SSSR byla dne 7. září 1940 v rumunském městě Craiova podepsána dohoda mezi Bulharskem a Rumunskem o odstoupení jižní Dobrudže. Po podpisu této smlouvy bylo Německo mnohem „spokojenější“, neboť se tím Bulharsko stalo závislejší na jeho politice. Sovětský vliv byl reálně omezený a projevoval se hlavně na úrovni humanitárních projevů a sympatií k Bulharům. Složitá a zdlohavá jednání mezi Bulharskem a Rumunskem probíhala od 19. srpna do 7. září 1940. *Craiovská dohoda* tak nově určila hranici mezi Bulharskem a Rumunskem v Dobrudži a ta byla označena jako „konečná a věčná“ (Пенерлиев 2015: 391). Podle protokolu k čl. 1 *Craiovské dohody* měla začít nová hranice od Dunaje bezprostředně pod Silistrou a měla dosáhnout Černého moře asi 8 km jižně od Mangalie. Hranici mezi těmito dvěma koncovými body měla přesně určit smíšená rumunsko-bulharská komise. Druhá příloha smlouvy specifikovala, jakým způsobem bude jižní Dobrudža obsazena bulharskou armádou. Mělo se tak stát ve čtyřech fázích mezi 20. zářím a 1. říjnem 1940. Dohoda stanovila rovněž lhůtu pro evakuaci rumunské správy. Přistoupilo se na výměnu obyvatelstva mezi Bulharskem a Rumunskem v jižní, resp. v severní Dobrudži na recipročním principu.²⁴

Bulharsko se zavázalo zaplatit Rumunsku částku 2 miliardy rumunských lei za rumunský majetek, který zůstal v jižní Dobrudži. Tento problém byl vyřešen relativně bezbolestně. Bulharská vláda dokázala na mezinárodních burzách směnit velké množství znehodnocených rumunských lei.

Přesun menšinových skupin byl jedním z prostředků, jak zajistit soulad národnostního složení populace s modelem etnonacionálního státu. V praxi byly kombinovány povinné a dobrovolné formy bulharsko-rumunské výměny obyvatelstva a nově tak byla stanovena etnická hranice mezi Bulhary a Rumuny, která se shodovala s mezistátní hranicí podle *Craiovské dohody*. Tato shoda měla pozitivní účinek na tyto bilaterální vztahy, neboť eliminovala teritoriální nároky vyvolané etnickými argumenty. Na druhé straně vedla také k problémům v životě menšinových populací a zůstávala v rozporu se zásadami ochrany práv menšin.²⁵ Podle čl. 3 *Craiovské dohody* bylo sjednáno uskutečnění výměny populace v rámci tří měsíců. Od 14. září do 14. prosince 1940 se 67 tisíc Bulharů vysídlilo ze severní Dobrudže, zatímco z jižní Dobrudže se vystěhovalo 102 093 Rumunů, z nichž méně, než třetinu tvořili Arumuni (Lascu 2005: 62).

²⁴ Крайовска спогодба. Държавен вестник, ч. 206, 12. 9. 1940.

²⁵ Научни конференции, посветени на 60-годишнината от сключването на Крайовския договор и възвръщането на Южна Добруджа към България. Исторически преглед, 2001, ч. 1–2, s. 283.

Na základě sčítání lidu v Bulharsku k 31. prosinci 1941 se s přihlédnutím k podílu Bulharů v jižní Dobrudži uvádí, že Bulhaři tvoří 53,4 % populace, turecko-tatarské obyvatelstvo činí 36,1 %, Rumuni 1,6 % a další národnosti 8,9 % (Гладышева 2017).

Vyřešení otázky jižní Dobrudže bylo nesporným úspěchem bulharské zahraniční politiky na počátku druhé světové války. Tento akt měl v tomto okamžiku význam i pro rozvoj vztahů mezi národy Balkánu. Ukázal totiž, že sporné otázky na tu mohou být vyřešeny nejen válkami a zbraněmi, ale také mírovou cestou.

Dne 21. září 1940 vstoupila bulharská armáda pod vedením ministra války Daskalova na jih Dobrudže a bulharské obyvatelstvo ji nadšeně přivítalo. Bulharský předseda vlády v rozhlase přednesl řeč, ve které mimo jiné prohlásil: „*Dobrudža je opět naše!*“ (Филова 1992: 57). Dislokaci armáda ukončila 1. října téhož roku. Odevzdání jižní Dobrudže proběhlo bez větších incidentů. Pro Dobrudžu bylo přijetí *Craiovské dohody* z roku 1940 a její vstup v platnost přelomovým obdobím. Na základě dohody ztratily osoby opouštějící Rumunsko, resp. Bulharsko, status rumunského či bulharského státního příslušníka v okamžiku odchodu z území příslušných států. Obyvatelé Rumunska bulharské národnosti byli povinni opustit rumunské teritorium a jejich majetek se považoval za vlastnictví rumunského státu v okamžiku výměny ratifikačních nástrojů. Stejně pravidlo platilo pro Rumuny obývající oblast jižní Dobrudže. Tito vysídlenci měli právo odvézt hospodářská zvířata, zemědělské potřeby a movitý majetek jakéhokoli druhu na území, kam směřovali, aniž by podléhali jakémukoli omezení nebo poplatkům za vývoz nebo dovoz. Na příkaz velitele třetí armády bylo 18. září 1940 nařízeno okupovat pobřežní pás s přístavními městy na Dunaji a Černém moři. Bulharské orgány měly převzít přístavy v Balčiku a Kavarně, majáky na mysu Šabla a Kaliakra a všechny ostatní důležité body podél pobřeží. Bulharskému obyvatelstvu byla poskytnuta tříměsíční lhůta, aby opustilo rodné místo a vydalo se směrem k Bulharsku. Předpokládalo se, že bulharská populace bude vysídlena ze severní Dobrudže, a naopak rumunské obyvatelstvo opustí jižní Dobrudžu. Rumunské úřady ale umožnily vysídlení ze severní Dobrudže pouze těm Bulharům, kteří se při sčítání lidu z roku 1930 zaregistrovali jako Bulhaři. Zároveň vyšlo najevo, že některé bulharské vesnice byly oficiálně vedeny jako rumunské. V severní části Dobrudže tak zůstalo značné množství bulharské etnické populace. To vedlo k nové situaci — lidé opouštěli domovy a nemovitosti, aby se vydali do mateřské země, kterou mladší generace ani neznala (Попов 1993: 366). S jižní Dobrudžou se ve smlouvě zacházelo jako s majetkem kolonistů a mělo se za něj zaplatit nemovitostmi obyvatel severní Dobrudže. Bulharský stát se navíc zavázal uhradit sumu 500 milionů leva jako odškodnění (Попов 1993: 366). Jen o patnáct let později žilo v župě Konstanca pouze 361 Bulharů. Přestože existovali Bulhaři, kteří se rozhodli na území rumunské Dobrudže zůstat, bulharské etnikum již netvořilo nejvýraznější národnostní skupinu.

ZÁVĚR

Berlínská smlouva z roku 1878 výrazně zkomplikovala bulharský boj za národní sjednocení. Bulharský národ, který si v průběhu pěti století turecké nadvlády dokázal udržet svou identitu, byl v létě roku 1878 osvobozen pouze částečně, protože územně

byl zcela roztržštěn. Po obnovení bulharského státu po rusko-turecké válce v letech 1877–1878 zůstala nedořešena makedonská, thrácká a dobrudžská otázka. Připojení severní Dobrudže k Rumunsku na podzim roku 1878 mělo závažné důsledky jak pro další vývoj do té doby dobrých bulharsko-rumunských vztahů, tak i pro bulharské obyvatelstvo v tomto regionu. Vzhledem ke strategickému významu oblasti si rumunská vláda v souladu s tehdy běžnými postupy stanovila za cíl toto území co nejrychleji rumunizovat.

Po odtržení severní Dobrudže od Bulharska a po nevyřešených hraničních otázkách se rumunské aspirace k jižní Dobrudži a severovýchodnímu Bulharsku zintenzívnily. Rumunská vláda byla přesvědčena, že zavedením zvláštního režimu, a to plným zbavením politických práv celého místního obyvatelstva, by mohla dosáhnout plné rumunizace tohoto území. Významná opatření byla také prováděna v oblasti agrárních vztahů. Jejich cílem bylo vytvořit rozsáhlý pozemkový fond pro přicházející etnické Rumuny.

Během první světové války získala dobrudžská otázka nový rozměr. Bulharský sen o osvobození Dobrudže skončil *Soluňským příměřím*. Navzdory nesporným historickým, etnickým, geografickým a ekonomickým právům na jižní Dobrudžu ji Bulharsko znovu muselo předat Rumunsku. *Smlouva o respektování práv menšin* byla jediným mezinárodním aktem, který zaručoval dodržování práv Bulharů v Dobrudži. Tuto dohodu podepsalo 9. prosince 1919 Rumunské království se státy Dohody a jejich spojenci. Její plnění však, jak jsme ukázali, neprobíhalo z rumunské strany seriózně, a hovořit o skutečném respektování (nejen) bulharských etnických a kulturních práv tedy v meziválečné době nemůžeme. Klíčové argumenty rumunského přístupu vycházely z názoru, že Rumunsko jakožto nezávislý stát nemůže akceptovat zasahování vnějších faktorů do řešení vnitřních národnostních problémů.

Za jeden z vrcholů činnosti bulharské diplomacie se považovalo navrácení jižní Dobrudže do rámce bulharského státu. V podmínkách probíhající druhé světové války se Bulharsku podařilo získat toto území mírovou cestou, což bylo v dobovém kontextu spíše výjimečné, zvláště když ani po druhé světové válce nebyla *Craiovská smlouva* zpochybněna. Dohoda byla potvrzena podepsáním *Pařížské mírové smlouvy* v únoru 1947, jež potvrdila příslušnost jižní Dobrudže k Bulharsku. Tím se ukončil dlouholetý a v podstatě jediný významný spor mezi Bulharskem a Rumunskem v moderních dějinách.

LITERATURA A PRAMENY

- Angelesco, G. 1907. *Étude Sur La Dobrogea Au Point de Vue de l'Organisation Des Pouvoirs Publics*. Paris: Hachette Livre–BNF.
- Ardeleanu, C. 2016. *Romania's Investments in Its Maritime Ports (1878–1914)*. Black Sea Project Working Papers vol. I, Port cities of Western Black sea coastand The Danube, Economic and Social Development the long nineteenth century. Corfu.
- Важно за доброжанци. Варненски окръжен вестник, ч. 11, 20. 5. 1914, с. 6.
- Борлаков, А. 1918. Ромъно-българско споразумение. Добруджа, ч. 206, 6. 11.
- Букурещкият договор и съдбата на Южна Добруджа. Добрич, 1994, с. 127.
- Цанков-Дерижан, Х. 1940. *Златната книга за Златна Добруджа*. София: Печатница Хр. Г. Данов.

- Constanța (171): 28. 6. 1896.
- Дякович, А. 1914. *Добруджа под гнета на румъните*. Научна експедиция, In: Djuvara, T. G. *Cent projets de partage la Turquie (1281-1913)*. Paris: Librairie Felix Alcan.
- Добруджа. 1917. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Филова, Е. 1992. *Дневник*. София: Христо Ботев.
- Генов, Г. 1940. *Международни актове и договори, засягащи България*. София: Придворна печатница.
- Георгиев, И. 1962. *Добруджа в борбата за свобода 1913-1940: спомени и бележки за добруджанското революционно движение*. София.
- Христов, Х. 1968. *Освобождението на България и политиката на западните държави 1876-1878*. София: Издателство на българската академия на науките.
- Ionescu, T. 1903. *Discursuri politice*. Vol. III 1896-1899. București.
- Ionescu, M. D. 1904. *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea: geografia matematică, fizică, politică, economică și militară*. București: Atelierele Grafice I. V. Socescu.
- Iorga, N. 1939. *Istoria românilor, vol. X. Intregitorii*. București: Editura Imprimeria nationala Bucuresti.
- Иширков, А. 1917. *Къси напътни бележки върху Добруджа и Моравско, писани за нашите делегати за бъдащата мирна конференция*. София.
- Йорданов, Д. 2017. *Западните проекти за прекрояването на Балканите от 1875-1876 г. и мястото на България в тях*. In: Балканите — език, история, култура, т. V. Велико Търново: Университетско издателство „Св. Кирил и Методий“.
- Колев Й. 2005. *Българите извън България*. София.
- Константинов, П. 2001. *История на България с някои премълчани досега исторически факти 681-2001*. София: Карина М.
- “Крайовска спогодба.” *Държавен вестник* (206): 12. 9. 1940.
- La question bulgare et les États balkaniques*. 1919. Sofia: Imprimerie de l'état, 1919.
- Lascu, S. 2005. “Aromâni în România. Repere istorice.” *Revista istorică*, (3-4): 46-64.
- Марков, М. 1917а. *Историческите права на България върху Добруджа*. София.
- Марков, М. 1917б. *Политическата съдба на Добруджа след Берлинския конгрес 1878-1916*. София: Държавна печатница.
- “Научни конференции, посветени на 60-годишнината от сключването на Крайовския договор и възвръщането на Южна Добруджа към България.” 2001. *Исторически преглед (1-2)*: 283.
- Николов, Д. 1918. “Искаме справедлив съд.” *Добруджа* (205): 1. 11. 1918.
- Общи резултати от преброяването на населението в царство България на 31 декември 1910г.* 1921. София, 1921.
- Пенерлиев, М. 2015. “Северна Добруджа като част от Българското културно-географско пространство.” *Балканите-език, история, култура*, т. IV. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.
- Петров, П. 1994. *Научна експедиция в Добруджа, 1917 г.* II. изд. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Попов, Ж. 1991. *Българите в северна Добруджа 1878-1913*. София: Иван Вазов.
- Попов, Ж. 1993. “Впечатления на А. Кемилев за севернодобруджанските българи през време на тяхното преселване в Южна Добруджа, 1940 г.” *Северна Добруджа. Пътеписни бележки и спомени за българите (1878-1940)*. София: УИ Св. Климент Охридски.
- Рачева, В. 2016. “Политики на границата: 1877-1878. Един документ на Марин Дринов.” *Империи, граници, политики*. София: СУ „Св.Кл.Охридски“.
- Roman, I. N. 1905. *Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei*. Constanța: Ovidiu.
- Sămănătorul*, ч. 49, București: 7. 12. 1903, s. 773-774.
- Ungureanu, G. 2005. *Chestiunea Cadrilaterului: interese românești și revizionism bulgar (1938-1940)*. București: Ars Docendi.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Гладышева, А. С. 2017. *Население Южной Добруджи как объект политики румынизации (1913—1940 гг.)*. Dostupné z: rasboiulpentrutrecut.wordpress.com/2017/01/31/население-южной-добруджи-как-объект-н/ [cit. 18. 02. 2020].
https://ro.wikipedia.org/wiki/Dobrogea_de_Nord [cit. 02. 11. 2019].

https://bg.wikipedia.org/wiki/Южна_Добруджа [cit. 02. 11. 2019].

Нягулов, Б. *Румънците и Румъния в българската книжнина 1878–1889*. Dostupné z: balkansbg.eu/bg/content/b-identichnosti/492-rumantzite/html [cit. 27. 03. 2020].

Canka Amelian (1989) vystudovala magisterský cyklus na Katedře jihoslovanských a balkanistických studií FF UK v Praze se zaměřením na bulharský jazyk a literaturu.